

Litteraturgranskningar

Litteraturredaktör: Björn Östbring

Watts, Edward J., 2018. *Mortal Republic: How Rome Fell into Tyranny*. New York: Basic Books.

Anmälan av Isak Hammar

Titeln på Edward J. Watts bok om den romerska republikens historia, *Mortal Republic: How Rome Fell into Tyranny* är typisk för genren. Det publiceras ständigt nya böcker om det antika Rom, ofta med dramatiska titlar. Marknaden tycks aldrig mättas vad gäller nya biografier över Caesar eller Augustus, inte heller för redogörelser för Roms militära segrar eller senrepublikens inbördeskrig. Trots det är titeln värd att dröja kvar något vid inledningsvis. Såväl på svenska som på engelska pratar vi traditionellt om republikens, romarrikets eller Västroms "fall". Det är ett språkbruk som vittnar om vår syn på Rom som ett politiskt ideal men också som ett varnande exempel. I Watts titel blir det ännu tydligare eftersom fallet enligt honom leder till tyranni. Inte heller det är en neutral beskrivning av de påföljande århundraden som romarriket styrdes av kejsare. Tyranni har dessutom en särskild klangbotten i Watts hemland USA, där antiken mobiliserades i motstånd mot det engelska styret mot slutet av 1700-talet och tillhandahöll viktiga modeller i uppbyggnaden av den unga nationens politiska system. Slutligen vittnar också huvudtiteln *Mortal Republic* – den dödliga republiken, på att vi inte ska ta republikanskt styre för givet. Om inte Roms republik var odödlig varför skulle vår, eller rättare sagt den amerikanska, vara det? Resonemanget kan sägas genomsyra verket i fråga.

Fackprosa som använder Roms fall – vare sig det gäller republiken eller kejsardömet – för att kommentera modern politik har

kommit att bli en egen genre. Som jag i en jubileumssessä i föreliggande tidskrift tidigare diskuterat är romarrikets fall en ständigt återkommande samtidspolitisk resurs, framförallt i USA men också i Europa. Inte minst har jämförelsen återkommande aktualiserats under 2000-talet, på senatgolvet likväl som i politisk facklitteratur och journalistik. Rom kan alltid hållas upp som spegel för att sätta samhällets utmaningar i historiskt perspektiv, under senare år inte minst för att kunna diskutera vår tids kanske mest brännande fråga klimatet.

Det är därför inte förvånande att forskningsfältet Classical Reception Studies under samma tid vuxit sig allt starkare och nu visar upp en allt större bredd av analyser kring vitt skilda ämnen och källmaterial. Det är inte bara eller ens främst politiker och journalister som står i centrum för sådana studier. Rom är en mäktig resurs för roman- och manusförfattare, liksom för serietecknare och konstnärer i allmänhet. Det antika rom och särskilt dess fall är en del av kulturlandskapet. Därmed är det faktum att intresset för Rom aldrig sinar inte något att förvånas över. Antiken har fascinerat författare, konstnärer och makthavare i Europas stater i årtusenden och därmed vävts in i gemensamma narrativ, i politiskt beslutsfattande och i det urbana landskapet. Antikens Rom blir ständigt aktuellt i en slags oavbruten dialog mellan historiska perioder. Kort sagt: det blir relevant att förhålla sig till och förstå Rom för att tidigare generationer gjort det, liksom att analysera dess roll i olika historiska epoker och samhällen. Det är med andra ord, trots att det romerska motivet ibland kan tyckas repetitivt, inte en blind narcissistisk spegling med enkla givna poänger, utan en vi tvingas göra för att orientera oss historiskt

även om trådarna inte alltid leder oss hela vägen tillbaka till antikens källor och litteratur. Antikens inflytande går djupare än så.

Watts bok börjar i samma anda och man leds att tro att den romerska historien återigen ska belysa amerikansk samtidspolitik. Boken, skriver han i förordet, har växt fram i diskussionen om hur antiken kan hjälpa oss förstå våra egna politiska utmaningar och oroväckande tendenser (s. 1). Hans förhoppning är att boken ska få läsaren att inse allvaret i att låta politiker som bryter mot den politiska kulturens normer hållas (s. 2). Vi lever i en tid av politiska kriser, skriver Watts och pekar inte bara på USA utan på Venezuela, Frankrike och Turkiet som hotade. Men USA står förstas i fokus. Eftersom vi så medvetet lånade från antika författare när vi skapade vår republik, skriver Watts, är det romerska exemplet avgörande för att förstå dess svagheter. Rom visar, menar han, att republikens viktigaste funktion är att skapa ett politiskt rum som styrs av lagar, fostrar en anda av kompromissande, delar upp makten mellan en grupp representanter och belönar statsmannaskap och kompetens (s. 8). Framförallt pekar Watts på faran med att acceptera obstruktion och våld. Man anar förstås hela tiden att det är Trumps USA som åsyftas. Inledningskapitlet osar 2018.

Watts ställningstagande och agenda är därmed tydligt uttalad. Roms exempel ska lära oss att värna våra samtida politiska system och att gemensamt straffa de som bryter mot tradition genom att utnyttja dess svagheter. Men den som väntar sig en varaktig samtidspolitisk jämförelse blir snart besviken. Trots att Watts i första kapitlet flyttar fokus ett par gånger mellan antiken och samtiden försvinner den senare dimensionen snart ur berättelsen. Uppenbarligen tycker han att det räcker med att återberätta vad som gick fel i Rom och lämnar det till läsaren att göra kopplingarna.

Vad som istället följer är en relativt konventionell redogörelse för den romerska republikens historia, om än påfallande detaljerat, välskrivet och skickligt. *Mortal Republic* kan

troligen mäta sig med de bästa populärvetenskapliga skildringarna under senare tid och för den som letar efter en spännande och ingående berättelse över de individer som dikterade republikens utveckling kan den rekommenderas. Man rycks lätt med i narrativet och många av hans analyser av utvecklingen är övertygande.

Skildringen är emellertid välbekant för den som kan sin romerska historia och förloppet som Watts tecknar behöver därför knappast redogöras för i närmare detalj här. Den börjar med kriget mot den grekiska kungen Pyrrhus 280 före vår tideräkning, behandlar välbekanta konflikter som de puniska krigen, senrepublikens inre stridigheter, bundsförvants- och inbördeskrigen och Caesars maktövertagande. Boken slutar med Augustus autokratiska system, eller tyranni om man vill följa Watts. Det är måhända mer detaljerat än många andra böcker, men fortfarande i allt väsentligt tämligen traditionellt. Vid flera tillfällen har jag fått anledning att fundera över vad som faktiskt skiljer Watts redogörelse från de antika historieskrivarna. I många fall är de förklaringar och poänger han gör samma som framhölls under antiken. Ibland blir detta till och med framskrivet i texten när Watts påpekar att redan antika analyser av händelseförlopp var fullt korrekta.

Men trots att Watts lämnar de explicita diskussionerna om samtidsrelevans bakom sig till förmån för det väloljade narrativet upplever jag att denna agenda tydligt dikterar hans fokus. Om något skiljer ut *Mortal Republic* är det den ibland illa dolda indignationen över att Rom frångick sin konsensuspolitik. Republikens och därmed romarrikets storhetstid placeras av Watts under det som brukar kallas mellanrepubliken, den tid då en politisk elit som omfattade såväl de högättade patricierna som framgångsrika plebejer styrde Rom. Denna fusion kallas ofta för nobiliteten och med den uppstod en aristokratisk tävlan om möjligheten att tjäna *res publica*. I korthet gick systemet ut på att nobiliteten genom att vinna val anförtröddes

administrativa och militära uppdrag genom vilka de kunde samla på sig politisk kapital i form av *gloria*, ära. Framförallt var det förstas militära segrar som räknades. Belönningssystemet medförde att republikens främsta stod i fokus. Makten delades mellan verkställande politiker, röstande folkförsamlingar och den rådgivande senaten (en modell som alltså fick stort inflytande på "the founding fathers", främst via historieskrivaren Polybios). Framförallt senaten blev en garant för att Rom och inte individen kom i första rummet. Watts beskriver systemet flyhänt och initierat och kallar det också "elegant" (s. 22). Han dröjer och återkommer vid flera tillfällen till Gaius Fabricius Luscinus som personifierade den politiska kulturen när han nekade en muta från Pyrrhus med hänvisning till att det var äran som var Roms valuta. Watts försöker knappast dölja sin beundran.

Men med tiden och som följd av Roms segrar urholkades systemet och rivaliteten ökade. "Mediokra" romare tog över politiken. Det är också denna kollaps som upptar lejonparten av Watts berättelse. Glandsdagarna var förbi och istället vände sig desperata politiker direkt till folket eller tog till våld. Dessa politiker, däribland Tiberius och Gaius Gracchus, Lucius Saturninus, Livius Drusus, Gaius Marius och Lucius Cornelius Sulla blir utpekade av Watts som ansvariga för republikens sakta utveckling mot tyranni. Inte heller där utmärker han sig emellertid. Persongalleriet är det vanliga och berättelsen följer också främst dessa mäns avgörande val och handlingar. Möjligtvis är Watts hårdare i sin kritik än de flesta mot de som förbröt sig mot det "eleganta" systemet och därmed mot republiken i sig. Särskilt hans förakt mot Cicero som arrogant och självupptagen lånar mycket från den antika historieskrivaren Dio Cassius.

Det är förstas lätt att sympatisera med Watts synsätt. Konsensus är väl alltid är föredra över våld. Problemet är ju bara att den politiska kulturen under den period som Watts önskar levt kvar var extremt exkluderande. Det hör till saken att en av

forskningens största stridsfrågor gällt vilken makt som faktiskt låg hos folket. Men hur man än ser på saken så innebar Roms konsensuspolitik att makten låg hos en liten del av befolkning, en aristokrati som utmärkte sig genom militär förmåga och landäggande. Watts ideal ter sig därmed som naivt och ohållbart. Därtill har extremt få källor överlevt från den tiden som Watts bensäkert tror sig veta så mycket om. Till råga på allt idealiserades den redan av romarna själva och dess historieskrivare. Vi vet hur den fungerade i teorin men har begränsad insyn i hur den fungerade i praktiken.

Watts bok är paradoxal och något frustrerande. Han inleder med en tydlig samtidspolitisk dimension, men är förbluffande "historisk" i de följande kapitlen. Å ena sidan anar man ständigt hans perspektiv på det korrekta styret och hans idealiserande av "den perfekta republiken". Å andra sidan är hans berättelse konventionell och välkänd. Man undrar därför om det samtidspolitiska rensats ut av förläggare för att göra boken mer tillgänglig eller om det lagts till inledningsvis för att öka säljbarheten. Kanske tycker Watts helt enkelt att lärdomarna är glasklara.

Ett annat problem är att framställningen är alltför tillrättalagd och smidig. Watts är för säker på de kausala förhållandena och påstår sig återkommande veta hur förloppen såg ut eller vad som rörde sig i huvudet på folk som dog för över 2000 år sedan och i de allra flesta fall inte lämnat något material efter sig. Det hör i viss mån till sakens natur i sådana här böcker, men för en historiker är det likafullt iögonfallande när förklaringarna blir för tillrättalagda. De luckor som finns i vår förståelse på grund av förlorade, otillförlitliga eller motstridiga källor hindrar aldrig Watts från att veta hur romarna tänkte, vem som agerade rätt och fel eller vilka konsekvenser det fick. Att källdiskussioner inte når upp till brödtexten är förstas vanligt för genren (även om Mary Beard visat att det är fullt möjligt i hennes utmärkta bok SPQR). Förläggare vill oftast inte att det ska framstå som för vetenskapligt.

Men trots att det finns utförliga källhänvisningar och noter som förklarar vilka källtexter som Watts lutar sig mot, så framstår källorna aldrig som problematiska eller svår-tolkade. Det är skickligt, men bedrägligt.

Watts är uppenbart kunnig och visar i notapparaten att han är väl förtrogen med den relevanta forskningen. Han har en talang för dramatik och berättande och hans prosa är lättillgänglig, ibland på gränsen till väl tillspetsad med moderna uttrycksätt vilket kan dölja historiska skillnader. Hade den historiska analysen uppblandats med den samtidspolitiska dimensionen hade det på ett sätt varit mer förstäeligt. Watts, liksom sina antika föregångare, hade drivit en tes för att göra en samtidspolitisk poäng. Men nu stannar det någonstans mittemellan.

“The Republic could have been saved.” Så skriver Watts mot slutet av sin genomgång (s. 281). Män som Tiberius Gracchus, Cicero och Caesar valde att inte rädda republiken och det romerska folket deltog i nedmonteringen genom att rösta på eller låta sig mutas av dessa män. När medborgare tar sin republik för given riskerar den att gå förlorad, skriver Watts och lägger till att det som var sant 133 före vår tideräkning är sant 2018. Watts slutord blir att annars väntar en osäker, mörk och destruktiv framtid. Med sådana enkla poänger lämpar sig *Mortal Republic* utmärkt som källmaterial i den ständigt nödvändiga analysen över Roms inflytande på vår samtid.

Isak Hammar är verksam vid Historiska institutionen, Stockholm universitet.
E-post: isak.hammar@historia.su.se

Pettersson, Johanna, 2018. *What's in a Line? Making Sovereignty through Border Policy*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Anmälan av Jussi Laine

‘What’s in a Line? Making Sovereignty through Border Policy’, a doctoral dissertation by Johanna Pettersson, is about borders. It focuses on an outer border of the Schengen Area, where Norway meets Russia in the north. A Local Border Traffic Permit was introduced here in 2012, giving residents in the area on both sides of the border the possibility of visa-free movement across it. Pettersson explains that from a Norwegian perspective this border, comprising only a small percentage of Norway’s total border, is located in a remote and sparsely populated area, yet has been geopolitically significant throughout the last century because of its harbours’ strategic position and the importance of Barents Sea natural resources. In this sense, she argues, the Norwegian-Russian border may be described as an over-terminated border: it has represented not only a territorial and administrative boundary between two states but a political and symbolic boundary between two opposing world systems.

While the actual research questions of the dissertation target this particular border policy at this specific geographical setting, the overall underlying inquiry Pettersson seeks to address is why some borders are open while others are not. As a political scientist, her approach to borders clearly follows the tradition of that discipline, having also incorporated nuances from international relations and political geography. True to her training yet going against the grain of recent border studies scholarship, Pettersson understands borders first and foremost as territorial markers of sovereignty. She explains that borders mark the edges of territories and political-administrative systems, and draw lines